

Kinderwens wordt in de loop van het leven bijgesteld

AAT LIEFBROER

Beleid dat zich richt op het verhogen van het kindertal heeft vaak geen, of slechts zeer tijdelijk effect, zo blijkt uit het artikel van Gijs Beets. Bovendien is het de vraag of het nuttig is om de kosten van de vergrijzing te verminderen. De overheid kan zich waarschijnlijk beter concentreren op de vraag hoe mensen geholpen kunnen worden om het aantal kinderen te krijgen dat ze eigenlijk zouden willen krijgen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat veel mensen meer kinderen willen dan ze daadwerkelijk krijgen. De kindertal wordt in de loop van hun leven vaak naar beneden bijgesteld. Recent NIDI-onderzoek naar de achtergronden hiervan kan nuttig zijn om te kunnen beoordelen of overheidsbeleid mensen kan helpen om hun wensen wel te realiseren.

Veel mensen krijgen minder kinderen dan ze wensten. Verder stellen ze in de loop van de tijd hun kindertal naar beneden bij. Daardoor is het verschil tussen kindertal en uiteindelijk kindertal veel kleiner dan vaak wordt gesuggereerd. Met behulp van de gegevens uit het zogenoemde PSIN-onderzoek (zie kader) kan de ontwikkeling in het gewenste en het gerealiseerde kindertal in de loop van de tijd worden gevolgd. In dit onderzoek zijn jongvolwassenen gedurende een periode van 18 jaar gevolgd. Bij de start van het onderzoek in 1987 waren de deelnemers 18, 22 of 26 jaar. Aan hen is toen onder andere gevraagd hoeveel kinderen zij zouden willen krijgen. Om de vier à vijf jaar is aan dezelfde mensen opnieuw gevraagd hoeveel kinderen zij al hadden gekregen en hoeveel zij er nog wensten.

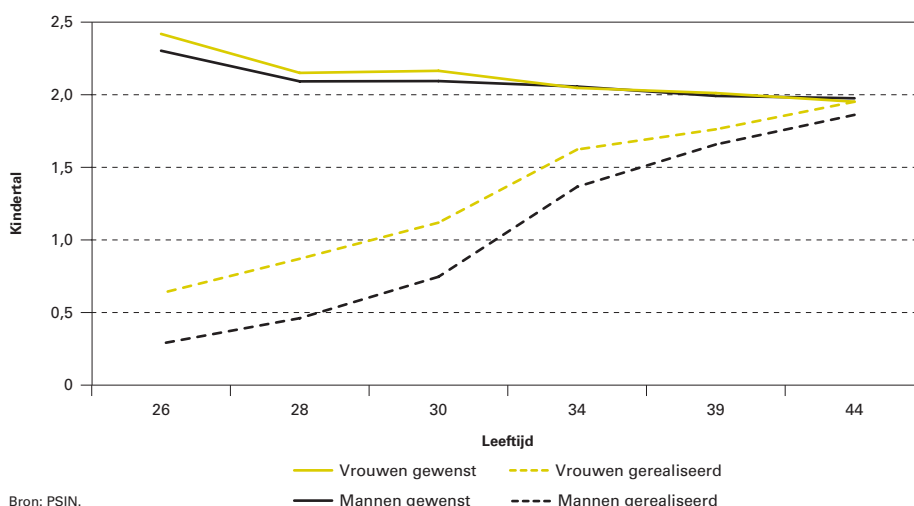
Uit het onderzoek blijkt dat in 1961 geboren vrouwen en mannen op 26-jarige leeftijd gemiddeld respectievelijk 2,4 en 2,3 kinderen wensten te krijgen (zie figuur 1). Op 44-jarige leeftijd was het werkelijke aantal kinderen dat zij kregen, vrouwen gemiddeld 1,9 en mannen 1,8 kinderen, daar aanmerkelijk bij achtergebleven. Het verschil tussen wens en latere realiteit is dus gemiddeld ongeveer een half kind. In totaal blijkt dat 44 procent van de vrouwen en 37 procent van de mannen minder kinderen krijgen dan zij oorspronkelijk wensten, 42 procent van de vrouwen en 48 procent van de mannen weten hun wensen precies te realiseren, en 13 procent van de vrouwen en 15 procent van de mannen krijgen juist meer kinderen dan zij op 26-jarige leeftijd hadden gewild.

Wat verder opvalt aan figuur 1 is dat de betrokken mannen en vrouwen hun kindertal in de loop van de tijd naar beneden hebben bijgesteld. Langzaam daalt het gewenste kindertal naar zo'n twee kinderen, om uiteindelijk uit te komen op het daadwerkelijk gerealiseerde kindertal. In het onderzoek is nagegaan welke mannen en vrouwen hun kindertal naar beneden bijstellen en welke niet. Vooral twee factoren blijken belangrijk: ontwikkelingen in het gezinsleven zelf en ontwikkelingen in onderwijs en beroep.

Gezinsleven

Het aantal kinderen dat jongvolwassenen wensen hangt af van ontwikkelingen in hun gezinsleven. Op 20-jarige leeftijd is er nog weinig verschil in gewenste kindertal tussen mannen en vrouwen die wel en mannen en vrouwen die niet een partner hebben. Gemiddeld willen zo-

Figuur 1. Gewenst en gerealiseerd kindertal van mannen en vrouwen geboren in 1961

Bron: PSIN.

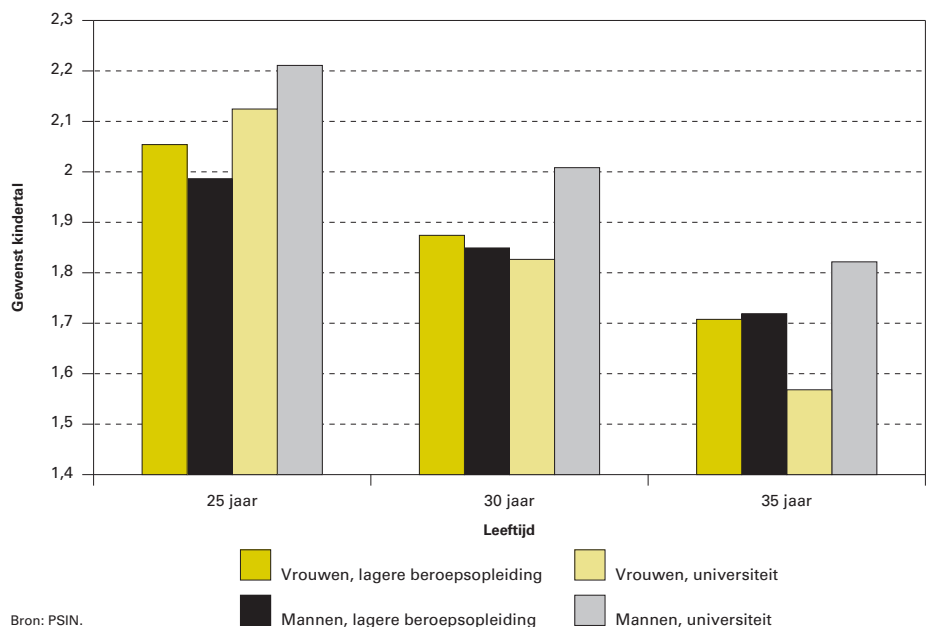
wel alleenstaanden als gehuwden zo'n 2,4 kinderen. Op 35-jarige leeftijd is het gewenste kindertal bij beide groepen gedaald, maar bij alleenstaanden veel meer dan bij gehuwden. Gehuwden wensen dan gemiddeld zo'n 1,8 kinderen, alleenstaanden 1,4. Met andere woorden, op jonge leeftijd doet het er niet zoveel toe of mensen al een partner hebben of niet, maar naarmate ze ouder worden stellen vooral personen die alleen zijn hun wensen sterk naar beneden bij. Zij lijken zich te realiseren dat een groot gezin er voor hen niet – meer – in zit. Wat verder opvalt is dat ongehuwd samenwonenden gemiddeld zo'n 0,2 kinderen minder willen dan gehuwden. Dit verschil blijft min of meer constant gedurende de levensloop, wat suggereert dat jongeren die ongehuwd samenwonen waarschijnlijk wat andere prioriteiten in het leven stellen dan gehuwden.

Ook ervaringen met het krijgen – of met het juist niet krijgen – van kinderen beïnvloeden het gewenste kindertal. Mannen en vrouwen die lang kinderloos blijven stellen hun kinderwens in de loop van het leven sterk naar beneden bij doordat ze verminderd vruchtbaar of geheel onvruchtbaar blijken te zijn, of doordat ze tot de conclusie komen dat een leven zonder kinderen valt te prefereren boven een leven met kinderen. Mensen met één kind blijken hun wensen soms ook naar beneden bij te stellen. Mogelijk speelt hier een rol dat ervaringen rond de geboorte van een kind minder positief uitvallen, dat het opvoeden van kinderen minder plezier met zich mee blijkt te brengen dan oorspronkelijk werd gedacht of dat het combineren met werk lastiger blijkt te zijn dan eerst werd ingeschat.

Opleidingsniveau en arbeidsparticipatie

Het gewenste aantal kinderen verschilt sterk naar opleidingsniveau. In figuur 2 worden het gewenste kindertal van universitair geschoolde mannen en vrouwen en van mannen en vrouwen met een lagere beroepsopleiding op 25-, 30- en 35-jarige leeftijd met elkaar vergeleken. Op 25-jarige leeftijd blijken universitair opgeleide mannen en vrouwen meer kinderen te willen dan mannen en vrouwen met een lagere beroepsopleiding. Universitair geschoolde mannen willen gemiddeld 2,2 kinderen, universitair geschoolde vrouwen 2,1 kinderen en mannen en vrouwen met een lagere beroepsopleiding ongeveer 2,0 kinderen. De verschillen blijken ook nu toe te nemen naarmate mensen ouder worden. Op 35-jarige leeftijd hebben alle groepen hun kinderwens naar beneden bijgesteld. Wat vooral opmerkelijk is, is dat universitair geschoolde vrouwen hun kinderwens het sterkst naar beneden bijstellen. Hun gemiddeld gewenste kindertal is gedaald van 2,1 op 25-jarige leeftijd naar minder dan 1,6 op 35-jarige leeftijd. Mogelijk speelt hierbij een rol dat het vooral voor hoogopgeleide vrouwen lastig blijkt te zijn om moederschap en carrière met elkaar te combineren. Een vergelijkbaar patroon is zichtbaar wanneer wordt gekeken naar de kinderwens van mensen met en zonder een betaalde baan. Voor hun 30ste verschilt de kinderwens van beide groepen nauwelijks van elkaar, maar na hun 30ste stellen bei-

Figuur 2. Gewenst kindertal, naar opleidingsniveau, sekse en leeftijd

de groepen mannen en vrouwen met een betaalde baan hun kinderwens sterker naar beneden bij dan mensen zonder betaalde baan. Ook dit lijkt te suggereren dat ouderschap en arbeidsparticipatie minder eenvoudig vallen te combineren dan op jonge leeftijd wellicht werd gehoopt.

Consequenties voor beleid?

Veel vrouwen en mannen stellen hun kinderwens in de loop van de tijd naar beneden bij en krijgen uiteindelijk minder kinderen dan oorspronkelijk gewenst. Voor een deel ligt de oorzaak bij factoren waar de overheid geen greep op heeft: mensen vinden geen geschikte partner of een partner die al kinderen heeft, willen soms te veel in het leven waardoor kinderen er bij inschieten, of blijken onvruchtbaar of verminderd vruchtbaar. Het onderzoek suggereert evenwel ook dat de moeilijkheid om ouderschap en carrière te combineren vooral voor vrouwen een belemmering vormt om het gewenste aantal kinderen te krijgen. Zoals gezegd stellen hoogopgeleide vrouwen hun kinderwens in de loop van de tijd het sterkst naar beneden bij. Blijkbaar komen zij vaak tot de conclusie dat hun oorspronkelijke wensen niet zijn te combineren met de eisen van een succesvolle beroepsloopbaan. Eerdere resultaten uit hetzelfde onder-

PSIN

PSIN staat voor 'Panel Study of Social Integration of Young Adults in the Netherlands'. Het onderzoek is in 1987 gestart aan de Vrije Universiteit, en is later voortgezet door een samenwerkingsverband van onderzoekers aan de Universiteit Utrecht, de Universiteit van Tilburg en het NIDI. In dit onderzoek is een groep van ruim 1.750 personen die in 1987 18, 22, of 26 jaar oud waren, in de loop van 18 jaar tot wel zes maal ondervraagd over de ontwikkelingen in hun leven. In 2005 namen nog ruim 750 personen deel aan de studie. Omdat in het eerste interview uitgebreid is ingegaan op de toekomstplannen van de deelnemers biedt het PSIN een unieke mogelijkheid om na te gaan wat er van die oorspronkelijke toekomstplannen terecht is gekomen. De cijfers die worden vermeld over de verschillen in kinderwens naar gezinssituatie, opleidingsniveau en beroepsstatus zijn gebaseerd op de uitkomsten van multivariate Poissonregressiemodellen voor alle geboortecohorten die in het onderzoek betrokken zijn. Deze uitkomsten zijn opvraagbaar bij de auteur.

Foto: Wim de Jonge

ARBEIDSMOBILITEIT

In 2006 was ruim een derde van de werkzame beroepsbevolking mobiel, dat wil zeggen nog geen vier jaar werkzaam in de vorige baan. Vrouwen waren iets mobieler dan mannen. De honkvastheid neemt met de jaren toe. In 2006 was bijna 85 procent van de werkende 45-plussers al minimaal vier jaar werkzaam in hun baan. Van de 45-54-jarigen waren nog bijna twee op de tien mobiel, van de 55-plussers nog maar één op de tien. Ouderen met een baan op middelbaar beroepsniveau en 45-64-jarigen met een middelbare opleiding zijn het minst mobiel. De arbeidsmobiliteit van ouderen is het hoogst in de horeca en de zakelijke dienstverlening en het laagst in de landbouw en bij financiële instellingen (CBS).

zoek lieten al zien dat vrouwen die denken dat het krijgen van een kind negatieve gevolgen zal hebben voor hun loopbaan, het krijgen van kinderen langer uitstellen dan vrouwen die weinig negatieve gevolgen voor hun werk verwachten. Dit suggereert dat kwalitatief goede, betaalbare, en voor iedereen beschikbare kinderopvang mogelijk een bijdrage kan leveren aan het realiseren van de kindervens van paren. Deze zienswijze wordt ook ondersteund door Noors onderzoek dat recentelijk in het tijdschrift *Demography* werd gepubliceerd: in gemeenten met een fijnmazig net van kinderopvangvoorzieningen kregen vrouwen eerder een eerste kind dan in gemeenten waar het aanbod van dergelijke voorzieningen minder goed was.

Tot slot

Kortom, de overheid zou zich in plaats van op het verhogen van het kindertal beter kunnen richten op het helpen van paren om het door

hen gewenste kindertal te realiseren. Vooral het aanbieden van goede, betaalbare en voor iedereen beschikbare kinderopvang kan daaraan een bijdrage leveren. Het mooie van een dergelijk beleid is bovendien dat het ook effectief lijkt om de consequenties van het vergrijzingsvraagstuk te verzachten. Als er genoeg kinderopvang is, zullen vrouwen in grotere getale en langer op de arbeidsmarkt participeren, en mogelijk gemiddeld ook wat meer kinderen krijgen. Beide consequenties helpen om de kosten van de vergrijzing terug te dringen. Dan wordt het toch nog 'eind goed, al goed': samenleving blij, paren blij, Minister blij.

Prof. dr. A.C. Liefbroer, NIDI en Vrije Universiteit